ऋग्वेद मण्डल ४ सूक्त १ | Rigveda Manḍala 4 Sukta 1

वामदेव ऋषि: १, ५ - २० अग्निः २ - ४ अग्निर्वा वरुणश्च देवता ।

छन्द:			स्वर:	
१	स्वाराडतिशक्वरी		१, ४-६, १८, २०	पञ्चम:
२	अतिजगती		२	निषाद:
३	अष्टिश्		३	मध्यम:
४, ६	भुरिक् पङ्क्ति:		७-१७, १९	धैवत:
५, १८, २०	स्वराट् पङ्क्तिश्			
७, ९, १५, १७, १९	विराट् त्रिष्टुप्			
८, १०, ११, १२, १६	निचृत् त्रिष्टुप्			
१३, १४	त्रिष्टुप्			

vaamadeva riṣhiḥ. 1, 5 – 20 agniḥ, 2 – 4 agnirvaa varuṇashcha devataa

Chhandaḥ	
1	svaaraaḍatishakvaree
2	atijagatee
3	aṣhṭish
4, 6	bhurik paṅktiḥ
5, 18, 20	svaraaṭ paṅktish
7, 9, 15, 17, 19	viraaṭ triṣhṭup
8, 10, 11, 12, 16	nichrit triṣhṭup
13, 14	triṣhṭup

Swaraḥ	
1, 4 - 6, 18, 20	pañchamaḥ
2	niṣhaadaḥ
3	madhyamaḥ
7 -17, 19	dhaivataḥ

त्वां ह्यग्ने सदमित्समन्यवो देवासो देवमरतिं न्येरिर इति क्रत्वा न्येरिरे । अमर्त्यं यजत मर्त्येष्वा देवमादेवं जनत प्रचेतसं विश्वमादेवं जनत प्रचेतसम् ॥ १ ॥

त्वाम् हि अग्ने सदम् इत् सऽमन्यव: देवास: देवम् अरतिम् निऽएरिरे इति क्रत्वा निऽएरिरे ।

अमर्त्यम् यजत मर्त्येषु आ देवम् आऽदेवम् जनत प्रऽचेतसम् विश्वम् आऽदेवम् जनत प्रऽचेतसम् ॥

1. **Om tvaam hy-agne sadam-it-samanyavo devaaso devam-aratin nyerira iti kratvaa nyerire Amartyañ yajata martyeṣhvaa devam-aadevañ janata pra-chetasam vishvam-aadevañ janata pra-chetasam**

स भ्रातरं वरुणमग्न आ ववृत्स्व देवाँ अच्छा सुमती यज्ञवनसं ज्येष्ठं यज्ञवनसम् ।

ऋतावानमादित्यं चर्षणीधृतं राजानं चर्षणीधृतम् ॥ २ ॥

सः भ्रातरम् वरुणम् अग्ने आ ववृत्स्व देवान् अच्छ सुऽमती यज्ञऽवनसम् ज्येष्ठम् यज्ञऽवनसम् ।

ऋतऽवानम् आदित्यम् चर्षणिऽधृतम् राजानम् चर्षणिऽधृतम् ॥

2. **Om sa bhraataram varuṇam-agna aa vavritsva devaaṃ achchhaa sumatee yajñ-avanasañ jyeṣh ṭhañ yajñ-avanasam rita-avaanam-aadityañ charṣhaṇee-dhritaṇ raajaanañ charṣhaṇee-dhritam**

सखे सखायमभ्या ववृत्स्वाशुं न चक्रं रथ्येव रंह्यास्मभ्यं दस्म रंह्या ।

अग्ने मृळीकं वरुणे सचा विदो मरुत्सु विश्वभानुषु ।

तोकाय तुजे शुशुचान शं कृध्यस्मभ्यं दस्म शं कृधि ॥ ३ ॥

सखे सखायम् अभि आ ववृत्स्व आशुम् न चक्रम् रथ्याऽइव रंह्या अस्मभ्यम् दस्म रंह्या ।

अग्ने मृळीकम् वरुणे सचा विदः मरुत्ऽसु विश्वऽभानुषु ।

तोकाय तुजे शुशुचान शम् कृधि अस्मभ्यम् दस्म शम् कृधि ॥

3. **Om sakhe sakhaayam-abhyaa vavritsv-aashun na chakrañ rathy-eva ramhya-asmabhyan dasma ramhyaa. agne mriḷeekam varuṇe sachaa vido marut-su vishva-bhaanuṣh u tokaaya tuje shushuchaana shaṅ kridhy-asmabhyan dasma shaṅ kridhi**

त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेळोऽव यासिसीष्ठाः ।

यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ४ ॥

त्वम् नः अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेळः अव यासिसीष्ठाः ।

यजिष्ठः वह्निऽतमः शोशुचानः विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्धि अस्मत् ॥

4. **Om tvan no agne varuṇasya vidvaan devasya heḷo'va yaasiseeṣhṭhaaḥ yajiṣhṭho vahni-tamaḥ shoshuchaano vishvaa dveṣhaansi pra mumugdhy-asmat**

स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ ।

अव॑ यक्ष्व नो॒ वरु॑णं रराणो मृ॑ळी॒कं सु॒हवो॑ न एधि ॥ ५ ॥

सः त्वम् न॒ः अ॒ग्ने॒ अ॒व॒मः भ॒व॒ ऊ॒ती नेदि॑ष्ठः अ॒स्याः उ॒षसः॑ विऽउ॑ष्टौ ।

अव॑ य॒क्ष्व॒ नः वरु॑णम् रराणः मृ॒ळी॒कम् सु॒ऽहवः॑ न॒ः ए॒धि॒ ॥

5. **Om sa tvan no agne'vamo bhavotee nediṣhṭho asyaa uṣhaso vyuṣhṭau. ava yakṣhva no varuṇaṇ raraaṇo mriḷeekan suhavo na edhi**

अस्य श्रेष्ठा॑ सु॒भग॑स्य संदृ॒ग्देवस्य॑ चि॒त्रत॑मा॒ मर्त्ये॑षु ।

शु॒चि॑ घृ॒तं न त॒प्तमघ्न्या॑याः स्पा॒र्हा दे॒वस्य॑ म॒ंहने॑व धे॒नोः ॥ ६ ॥

अ॒स्य श्रेष्ठा॑ सु॒ऽभग॑स्य स॒म्ऽदृक् दे॒वस्य॑ चि॒त्रऽत॑मा॒ मर्त्ये॑षु ।

शु॒चि॑ घृ॒तम् न त॒प्तम् अघ्न्या॑याः स्पा॒र्हा दे॒वस्य॑ म॒ंहना॑ऽइव धे॒नोः ॥

6. **Om asya shreṣhṭhaa subhagasya san-drig-devasya chitra-tamaa martyeṣhu shuchi ghritan na taptam-aghnyaayaaḥ spaarhaa devasya mamhaneva dhenoḥ**

त्रिर॑स्य ता प॑र॒मा स॑न्ति स॒त्या स्पा॒र्हा दे॒वस्य॒ जनि॑मान्य॒ग्नेः ।

अ॒न॒न्ते अ॒न्तः परि॑वीत॒ आगा॒च्छुचि॑ः शु॒क्रो अ॒र्यो रोरु॑चानः ॥ ७ ॥

त्रिः अ॒स्य॒ ता प॒र॒मा स॒न्ति॒ स॒त्या स्पा॒र्हा दे॒वस्य॑ जनि॑मानि अ॒ग्नेः ।

अ॒न॒न्ते अ॒न्तः इति॑ परि॑ऽवीतः आ अ॒गा॒त् शु॒चिः॑ शु॒क्रः अ॒र्यः॑ रोरु॑चानः ॥

7. **Om trirasya taa paramaa santi satyaa spaarhaa devasya janimaany-agneḥ anante antaḥ pari-veeta aagaach-chhuchiḥ shukro aryo roruchaanaḥ**

स दू॒तो विश्वेद॒भि व॑ष्टि॒ सद्मा॒ होता॒ हिर॑ण्यरथो॒ रंसु॑जिह्वः ।

रो॒हिद॑श्वो वपु॒ष्यो॑ वि॒भावा॒ सदा॑ र॒ण्वः पि॑तु॒मती॑व सं॒सत् ॥ ८ ॥

सः दू॒तः विश्वा॑ इत् अ॒भि व॒ष्टि॒ सद्म॑ होता॑ हिर॑ण्यऽरथः रम्ऽसु॑जिह्वः ।

रो॒हित्ऽअ॑श्वः वपु॒ष्यः॑ वि॒भाऽवा॒ सदा॑ र॒ण्वः पि॒तु॒मती॑ऽइव स॒म्ऽसत् ॥

8. **Om sa dooto vishved-abhi vaṣhṭi sadmaa hotaa hiraṇya-ratho ran-sujihvaḥ rohid-ashvo vapuṣhyo vibhaavaa sadaa raṇvaḥ pitumate-eva sansat**

स चे॑तय॒न्मनु॑षो य॒ज्ञब॑न्धुः प्र तं म॒ह्या र॑श॒नया॑ नयन्ति ।

स क्षे॑त्यस्य॒ दुर्या॑सु साध॑न् दे॒वो मर्त॑स्य सधनि॒त्वमा॑प ॥ ९ ॥

सः चेतयत् मनुषः यज्ञऽबन्धुः प्र तम् महया रशनया नयन्ति ।
सः क्षेति अस्य दुर्यासु साधन् देवः मर्तस्य सधनिऽत्वम् आप ॥

9. Om sa chetayan-manuṣho yajña-bandhuḥ pra tam mahyaa rashanayaa nayanti sa kṣhety-asya duryaasu saadhan devo martasya sadhani-tvam-aapa

स तू नो अग्निर्नयतु प्रजानन्नच्छा रत्नं देवभक्तं यदस्य ।
धिया यद्विश्वे अमृता अकृण्वन्द्यौष्पिता जनिता सत्यमुक्षन् ॥ १० ॥

सः तु नः अग्निः नयतु प्रजानन् अच्छ रत्नम् देवऽभक्तम् यत् अस्य ।
धिया यत् विश्वे अमृताः अकृण्वन् द्यौः पिता जनिता सत्यम् उक्षन् ॥

10. Om sa too no agnir-nayatu prajaanann-achchhaa ratnan deva-bhaktañ yad-asya dhiyaa yad-vishve amritaa akriṇvan-dyauṣh-pitaa janitaa satyamukṣhan

स जायत प्रथमः पस्त्यासु महो बुध्ने रजसो अस्य योनौ ।
अपादशीर्षा गुहमानो अन्तायोयुवानो वृषभस्य नीळे ॥ ११ ॥

सः जायत प्रथमः पस्त्यासु महः बुध्ने रजसः अस्य योनौ ।
अपात् अशीर्षा गुहमानः अन्ता आऽयोयुवानः वृषभस्य नीळे ॥

11. Om sa jaayata prathamaḥ pastyaasu maho budhne rajaso asya yonau. Apaad-asheerṣhaa guhamaano ant-aa-yoyuvaano vriṣhabh-asya neeḷe

प्र शर्ध आर्त प्रथमं विपन्याँ ऋतस्य योना वृषभस्य नीळे ।
स्पार्हो युवा वपुष्यो विभावा सप्त प्रियासोऽजनयन्त वृष्णे ॥ १२ ॥

प्र शर्धः आर्त प्रथमम् विपन्या ऋतस्य योना वृषभस्य नीळे ।
स्पार्हः युवा वपुष्यः विभाऽवा सप्त प्रियासः अजनयन्त वृष्णे ॥

12. Om pra shardha aarta prathamam vipanyaaṃ ritasya yonaa vriṣhabh-asya neeḷe spaarho yuvaa vapuṣhyo vibhaavaa sapta priyaaso'janayanta vriṣhṇe

अस्माकमत्र पितरो मनुष्या अभि प्र सेदुरृतमाशुषाणाः ।
अश्मव्रजाः सुदुघा वव्रे अन्तरुदुस्रा आजन्नुषसो हुवानाः ॥ १३ ॥

अस्माकम् अत्र पितरः मनुष्याः अभि प्र सेदुः ऋतम् आशुषाणाः ।

अश्मऽव्रजा: सुऽदुघा: वव्रे अन्त: उत् उस्रा: आजन् उषस: हुवानाः ॥

13. Om asmaakam-atra pitaro manuṣhyaa abhi pra sedur-ritam-aashuṣhaaṇaaḥ ashma-vrajaaḥ sudughaa vavre antar-ud-usraa aajann-uṣhaso huvaanaaḥ

ते मर्मृजत दद्वांसो अद्रिं तदेषामन्ये अभितो वि वोचन् ।

पश्वयन्त्रासो अभि कारमर्चन्विदन्त ज्योतिश्चक्रृपन्त धीभि: ॥ १४ ॥

ते मर्मृजत दद्वऽवांस: अद्रिम् तत् एषाम् अन्ये अभित: वि वोचन् ।

पश्वऽयन्त्रास: अभि कारम् अर्चन् विदन्त ज्योति: चक्रृपन्त धीभि: ॥

14. Om te marmrijata dadri-vaanso adrin tad-eṣhaam-anye abhito vi vochan pashva-yantraaso abhi kaaram-archan-vidanta jyotish chakripanta dheebhiḥ

ते गव्यता मनसा दृध्रमुब्धं गा येमानं परि षन्तमद्रिम् ।

दृळ्हं नरो वचसा दैव्येन व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रु: ॥ १५ ॥

ते गव्यता मनसा दृध्रम् उब्धम् गा: येमानम् परि सन्तम् अद्रिम् ।

दृळ्हम् नर: वचसा दैव्येन व्रजम् गोऽमन्तम् उशिज: वि वव्रु: इति वव्रु: ॥

15. Om te gavyataa manasaa dridhram-ubdhaṅ gaa yemaanam pari ṣhantam-adrim driḷhan naro vachasaa daivyena vrajaṅ go-mantam-ushijo vi vavruḥ

ते मन्वत प्रथमं नाम धेनोस्त्रि: सप्त मातु: परमाणि विन्दन् ।

तज्जानतीरभ्यनूषत व्रा आविर्भुवदरुणीर्यशसा गोः ॥ १६ ॥

ते मन्वत प्रथमम् नाम धेनो: त्रि: सप्त मातु: परमाणि विन्दन् ।

तत् जानती: अभि: अनूषत व्रा: आवि: भुवत् अरुणी: यशसा गोः ॥

16. Om te manvata prathaman naama dhenos-triḥ sapta maatuḥ paramaaṇi vindan taj-jaanateer-abhy-anooṣhata vraa aavir-bhuvad-aruṇeer-yashasaa goḥ

नेशत्तमो दुधितं रोचत द्यौरुद्देव्या उषसो भानुरर्त ।

आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्राँ ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन् ॥ १७ ॥

नेशत् तम: दुधितम् रोचत द्यौ: उत् देव्या: उषस: भानु: अर्त ।

आ सूर्यः बृहतः तिष्ठत् अज्राान् ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन् ॥

17. Om neshat-tamo dudhitaṇ rochata dyaur-ud-devyaa uṣhaso bhaanur-arta aa sooryo brihatas-tiṣhṭhad-ajraaṃ riju marteṣhu vrijinaa cha pashyan

आदित् पश्चा बुबुधाना व्यख्यन्नादिद्रत्नं धारयन्त द्युभक्तम् ।

विश्वे विश्वासु दुर्यासु देवा मित्र धिये वरुण सत्यमस्तु ॥ १८ ॥

आत् इत् पश्चा बुबुधानाः वि अख्यन् आत् इत् रत्नम् धारयन्त द्युऽभक्तम् ।

विश्वे विश्वासु दुर्यासु देवाः मित्र धिये वरुण सत्यम् अस्तु ॥

18. Om aadit pashchaa bubudhaanaa vy-akhyann-aadid-ratnan dhaarayanta dyu-bhaktam vishve vishvaasu duryaasu devaa mitra dhiye varuṇa satyam-astu

अच्छा वोचेय शुशुचानमग्निं होतारं विश्वभरसं यजिष्ठम् ।

शुच्यूधो अतृणन्न गवामन्धो न पूतं परिषिक्तमंशोः ॥ १९ ॥

अच्छ वोचेय शुशुचानम् अग्निम् होतारम् विश्वऽभरसम् यजिष्ठम् ।

शुचि ऊधः अतृणत् न गवाम् अन्धः न पूतम् परिऽसिक्तम् अंशोः ॥

19. Om achchaa vocheya shushuchaanam-agnim hotaaram vishva-bharasañ yajiṣhṭham shuchy-oodho atriṇanna gavaam-andho na pootam pari-ṣhiktam-añshoḥ

विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम् ।

अग्निर्देवानामव आवृणानः सुमृळीको भवतु जातवेदाः ॥ २० ॥

विश्वेषाम् अदितिः यज्ञियानाम् विश्वेषाम् अतिथिः मानुषाणाम् ।

अग्निः देवानाम् अवः आवृणानः सुमृळीकः भवतु जातऽवेदाः ॥

20. Om vishveṣhaam-aditir-yajñiyaanaam vishveṣhaam-atithir-maanuṣhaaṇaam agnir-devaanaam-ava aavriṇaanaḥ sumriḷeeko bhavatu jaata-vedaaḥ